

FRONTTOERISME

OORLOGSHERINNERINGEN SEPTEMBER 1944

Door Eugène van der Heijden

Zelfbeheersing en goede manieren moet Engelsen in een lange cultuur van eeuwen zo grondig ingeslepen zijn, dat zelfs de hachelijkste oorlogssituatie niet in staat is hen de correcte manieren te doen vergeten.

Het is de vierde dag na de luchtlandingen bij Grave, Nijmegen en Arnhem. Bij Grave zien we de eerste Engelse pantsercolonnes op weg naar Nijmegen. Het bevrijde stukje Nederland daar bestond enkel nog uit die ene weg en die ene brug met eenrichtingsverkeer richting Nijmegen. Voor afvoer van gewonden en lege trucks was geen tweede rijbaan vrij. Links en rechts van de brug waren Amerikaanse parachutisten nog bezig hun stellingen uit te bouwen tegen mogelijke Duitse tegenaanvallen. En wat zien we op die brug? Een paardegespan met een feestend gezelschap er in uitbundig vesierd in rood, wit, blauw en oranje! Tussen de grauwe pantsercolonne in camouflagekleuren met luchtdoelgeschut in de aanslag maakte deze bonte 'bloemruiker' voor even de camouflage tot een farce en de oorlog tot een operette. Maar geen Engelsman die ze de weg af joeg. Amerikanen zouden ze vóór de brug al met grof geweld -en terecht- de berm ingereden hebben. Zo niet de Engelsen. Onze feestvierders kregen de ruimte en werden zelfs vriendelijk toegewuifd. Kritische liederen, waaronder uw chroniqueur, wagen wel eens de veronderstelling, dat ook om die reden de operatie bij Arnhem gedoemd was te mislukken. Amerikanen onder een houwdegen als Patton zouden een betere kans gehad hebben. Maar dit is napraten achteraf. Intussen fietste ook hij even dom als onze vaderlandslievende feestvierders met twee ex-onderduikers over diezelfde brug richting Nijmegen. Daar wilden ze de opmars naar Duitsland in de voorste linies gaan volgen in een door radio Oranje aangeblazen overwinningsroes, alsof de oorlog al definitief voorbij was. Dat er behalve zij drieën niemand richting Nijmegen ging dan de militaire colonne, maar dat er daarentegen hele groepen fietsers en voetgangers bezig waren Nijmegen te ontvluchten, zagen ze niet.

Pas in Nijmegen werden ze wakker voor de oorlog, toen ze er langs de invalsweg in de richting van de Waalbrug de eerste Duitse gesneuvelden zagen. Grijs van het door tanks en voertuigen opgewervelde stof waren ze één geworden met het plaveisel: omgevallen poppen uit een panopticum. Hun aanblik riep bij onze fietsers, ofschoon het hun eerste confrontatie met gesneuvelden was, geen bijzondere emotie op. Dat gebeurde pas enkele straten verder, toen ze getuige waren van een kleine begrafenisplechtigheid. In het middenplantsoen van een van de brede singels was een ondiep graf gedolven. Daarin in grijze dekens gewikkeld een achttal geallieerde gesneuvelden. Dat één ervan een Nederlandse verzetsstrijder was, bleek uit de oranje band die nog net buiten de deken zichtbaar was om zijn voet. Blijkbaar konden ze nog niet afgevoerd worden naar een achterland, dat er immers nog niet was tenzij bezuiden Eindhoven. Ze werden nu midden in de oorlogstad voorlopig te ruste gelegd. De drie fietsers, ogenschijnlijk de enige burgers in de verlaten straat, zijn er bij afgestapt en hebben biddend deelgenomen aan de kleine ceremonie. Een Engelse aalmoezenier zegende het graf en sprak er de rituele gebeden bij uit. Anders dan bij de voorlopig achteloos terzijde geschoven Duitse doden was het hier de menselijke aandacht en vooral het rituele ceremonieel, hoe bescheiden en provisorisch ook, dat deze doden medemensen deed blijven en ons als omstanders dus diep ontroerde.

Daarna, verder fietsend, bereikten ze de directe omgeving van de Waalbrug. Engelse militairen waren er bezig de schietgaten en ingangen van de Duitse bunkers met vlammenwerpers uit te roken. Dat ze hier midden in het oorlogsbedrijf waren aangeland en op dat moment zo ongeveer op het gevaarlijkste stukje Nederland stonden, wilde nog altijd niet tot hen doordringen, zo waren ze gebiologeerd door wat ze voor zich zagen: de brug intact in geallieerde handen. Op de brug een gesloten colonne geallieerde voertuigen. In hun ver-

Vanwege zijn verzetsactiviteiten moest Eugène van der Heijden onderduiken in Wanroij. Van daaruit volgde hij de bevrijding van Nijmegen op de voet en was getuige van de begrafenis van Jan van Hoof.

beëindiging zagen ze die colonne al reiken tot voorbij Arnhem! Dit was de overwinning en die majestueuze overspanning over de Waal, voor hen de mooiste brug van de wereld, verkondigde er de tastbare boodschap van! Dat die colonne echter stil stond vanwege onoverkomelijke Duitse tegenstand aan de overkant, zagen onze fronttoeristen niet. Tot dat inzicht kwamen ze pas een aantal dagen later via de nieuwsberichten. Dat ze hier aan de kade bij de brug inderdaad op het gevaarlijkste stukje Nederland stonden, dat drong na enkele minuten al tot ze door, toen ze plotseling om zich heen een onbekend staccatogeluid hoorden als van over stenen ratelende kniekers.

Even stonden ze, onervaren oorlogsgasten die ze waren, verbouwereerd. Dan zagen ze Engelsen en Amerikanen bliksemsnel beschutting zoeken achter muurtjes en obstakels. Anderen vielen neer waar ze stonden en maakten zich zo klein mogelijk. Een formatie Duitse jagers was opgedoken en nam met de boordmitrailleurs brug en omgeving onder vuur. Noch voordien noch nadien zullen ze een les sneller geleerd hebben. Binnen enkele seconden lagen ze plat op hun buik achter een kademuurtje. Nadat de jagers waren weggedraaid, hadden ze nog maar één verlangen: zo snel mogelijk van deze plek vandaan en Nijmegen uit. Onderweg nog herhaaldelijk dekking zoekend in sloten langs de weg bereikten ze zo weer het lege en dus -dachten ze- veilige niemandsland. Wie daar echter nog even anders over dacht, was een Duitse patrouille, die hun toeristisch uitstapje afrondde met een kortstondige arrestatie. "Wo sind Sie gewesen? Sie haben Engländer gesehen, nicht? Wo? Wiefiel?" Achter het huiskamer-raam van een boerderij zagen ze de toekijkende familie denken: ach, arme onderduikers. Een jaar lang veilig gezeten en nu gepakt worden. Rapport van de ondervrager aan zijn commandant: "Ach was, der eine sagt dies, der Andere das, aber keiner weiss etwas." En teruggekeerd bij de drie arrestanten: "Sie können weiter gehen. Hier sind ihre Papiere. Aber seien Sie vorsicht." En voorzichtig zijn ze gebleven. Dit soort toeristische frontuitstapjes hebben ze de verdere dagen maar niet meer ondernomen.

P.S.

De Nederlandse verzetsstrijder van wie we in Nijmegen de provisorische begrafenis mee-maakten, was geen andere dan Jan van Hoof, de man voor wie nu bij de Waalbrug een monument staat opgericht en van wie gezegd wordt, dat hij een wezenlijk aandeel heeft gehad bij de redding van de Waalbrug. Mijn verhaal over onze ervaring in Nijmegen is blijkbaar voortverteld en heeft via via via in Nijmegen, hoe is het mogelijk, ook de moeder van Jan van Hoof bereikt. Ze is me zowat een week later komen opzoeken. Hoe kwam ze achter mijn naam en adres, ik weet het niet meer. Ik was blij dat ik haar een troostend ooggetuigen-verslag kon geven van de sobere, maar stijlvolle ceremonie bij de voorlopige begrafenis van haar zoon.

Op vrijdag 22 september 1944, de dag nadat Eugène van der Heijden de provisorische begrafenis van o.a. Jan van Hoof op de St. Canisius-singel meemaakte werd dezelfde plek door een Amerikaanse legerfotograaf gefotografeerd.

De redding van de Waalbrug door de 22-jarige Van Hoof is lang omstreten geweest. Na diepgaand onderzoek kwam een regeringscommissie echter tot de conclusie dat hij dat in zijn eentje gedaan had. De militaire Willems Orde 4e klas was hem terecht toegekend.

Foto: US Department of the Army, eerder gepubliceerd in 'Als sterren van de hemel', N.A. de Groot.

